БУХЫ ОРОНУУДАЙ ПРОЛЕТАРИНАР, НЭГЭДЭГТЫ!

БУРЯТ-МОНГОЛ ҮНЭН

СЕНТЯБРЬ 26 вторник 1939 о н № 222 (2922) Сэн 10 мүнгэ

ВКП(б)-эйн Б-М. Обкомой ба БМАССР-эй Верховно Соведэй Президиумай ОРГАН.

SSSR-ei araduudai xanibarisaa ba axadyygei barisaa

Baruun Ukraiiniin ba Baruun Beloryyssiiin xynzon bolbol Ulaan Aarmiiin baatarlig poolkanuudiiji aguujixe bajaraar ygtana. Xynde xyşer paanska darlalta doro tulihan ba esestee өөrlingөө xatuu xazar ba aimxai udaridagşadaaraa xeere xaragdahan, xeden milliioon xyyyd bolbol ulaan tuguud deere socialiizmiin aguujixe ynen joliin, sylөөte, zolto azabaidalai simvoliiji xarana.

Aguujixe Oktiaabrьska Socialistiiçeske revoliyyce bolbol urdiin xaanta Rossiiin huurida ebdereşegyi xanibarisaagai ba axadyygei xariisan tuhalalsalgiin xolboogoor xolbootoi, tegşexen erxete naacanuudai xysete ba sylөөte sojuuziiji baiguulaa. Socialiizmiin ilaltanuudai rezyltaadta „bidener bolbol mynөө xysed huurizan bexizehen ba byxii ispetaaninuudiiji barihan olonacionaalьna socialistiiçeske gyrentei boloobdi, eneenei bexi togtuurinь xadaa delxein jamarş haa xubida baihan jamarş haa nacionaalьna gyreniiji ataarxuulza şadaxa baina“ (Staalin).

Olonacionaalьna Soveed gyren xadaa granit şingi bexi, erxim hain, deedeşanartai bulad şingi monoliitno. Ene xadaa byrzyaazna tiipiin olonacionaalьna gyrenhөө, gazar tengerl xojortoi adli, ilgaradag baina.

Byrzyaazna yndehe huuri deere togtohon olonacionaalьna gyren eblereşegyi esergyyseldelgeer ximaran haladag geze istoori xaruulna. Byrzyaazna orondo olonacionaalьna gyreniiji baiguulxiin hedelge bolxo, Aavstro-Veengriiin „loskyytne impeeri“ bolbol 20 zilei saad tee tyryyşiin imperialiis dainai gal soo şataşahan baina. Өөrlingөө xygzeltede Aavstro-Veengriiin tuliuur oopediiji dabtahan, paanska Poolьşo xadaa hyylei nedeelinyydei torşo soo saxilgaandal tyrgenөөr butaran handaraba. Nacionaalьna tegşebişe erxe, daralalta ba bogoolşololgo bolbol gyreniiji yxelde xyrgexe, ceentrobeezne xysiiji jaaşagyi toxiiolduulaxa baina.

Gansal socialiizm xadaa negedemel olonacionaalьna gyrenyydei sisteemede araduudai bodoto axadyygei azahuudaliiji baiguulza şadaa. Socialiizm bolbol paraziiduudiiji—araduudai xoorondiin xarşalaldaanuudai, nacionaalьna ximoralai provokaatornuud ba glaavna gemtediiji — eksploataatornuudiiji ygeixee. Istoorido aguujixe revoliyyciin plyygeer gynzegiigөөr eldegdehen gazar deere, kapitalistiiçeske bogoolşololgiin genzehee sylөөrehen gazar deere SSSR-ei araduudai aguujixe xanibarisaa gaixamşag sesegeer halbaraa.

„...SSSR-ei araduudai xoorondiin xanibarisaa—jixe ba serьjoozno amzalta geeşe. Jyyb gexede, ene xanibarisaagai baigaa sagta, manai oronoi araduud sylөөtei ba ilagdaşagyi baixa. Ene xani barisaagai badarza ba mandaza baigaa sagta bidende xenşji, dotoroişji, gadaadiinşji daisad, aimşagtai bişe“ (Staalin).

Zil sagai jirexe byri ene xanibarisaa ulam todoor halbaran sesegleze ba bexizeze baina. Soveed baiguulalta bolbol nacionaalьna daralaltiin byxii istooçniguudiiji yndehөөrenь xobxo soxioo, nacionaalьna tegşe bişe byxii foormonuudiiji xetedenь baigaa, nacionaalьna xarşalaldaanuudai byxii buzagai yzegdelnyydiiji ynehen toborog bolgozo ygeixee.

Leeninske-staalinska nacionaalьna poliitikiin torzestvoo bolbol manai socialistiiçeske exe oronoi gol yndehen zakoon soo—SSSR-ei Staalinska Konstituuca soo өөriingөө zakonodaatelьna oformleeniiiji oloo.

Soveed baiguulalta bolbol xysed ba jyygeerş xizaarlagdanxai bişe nacionaalьna tegşe erxiiji gansal sonosxoo bişe, myn urdanь darlagdahan araduudai bodoto badaran urgaltada şuxala xereglegdexe materiaalьna nyxeselnyydiiji baiguulaa. SSSR-ei tegşe erxetei araduudai bylede tyryy arad—aguujixe orod arad bolbol manai exe oronoi busad naacanuudta xysete demzelge yzyylhen ba ekonomiiçeska, politiiçeske ba kylьtyyrne deeşelelei yrgen zam deere tedeenei garalgada tuhalahan baina.

Soveed Sojuuzai promiişlenne produukciin objoom 1913 ontoi zişeelexede, 1936 ondo 7,3 daxin urgaa.

Өөriingөө azahuugaa xojor arbanzilei torşo soo soveed Ukraiina bolbol xynde indyystriiin xysete maşiinanuudai oron, bajan kolxoozuudai oron boloo. 1936 ondo tereenei zavooduud bolbol byxii xaanta Rossiiin abdaghaa xojor daxin jixe şirem ygөө. Soveed Beloryysside deede şanartai produukcanuudaar xynzoniiji xangadag, gaixamşag oboryydovanitai xeden zuugaad predprijaatinuud baiguulagdanxai.

1938-1939 onuudta Soveed Ukraiiniin exin, xysedbişe dunda ba dunda hurguulinuudta 5,5 milliioon xyyged huralsaa. Tere zilnyydei torşo soo Soveed Ukraiiniin deede hurguulinuudta 124,4 miangan stydeentnyyd, teexnikymyydtenь 172,4 miangan huragşad huralsahan baina. Ukraiinska SSR-te (1938 onoi medeegeer) 84 teaatrnuud ba 5,6 miangan kinoystanoovkanuud bii.

1938-1939 onuudta Soveed Beloryyssiiin exin, xysed bişe dunda ba dunda hurguulinuudtanege milliioonhoo ylyy xyyged huralsaba. Tere zilnyydei torşo soo soveed Beloryyssiiin deede hurguulinuudta 17,1 miangan stydeentnyyd, teexnikymyydtenь 35,9 miangan huragşad huralsahan baina. Beloryyssiiin SSR-te (1938 onoi medeegeer) 12 teaatrnuud ba 979 kinoystanoovkanuud bii.

Xeden arbaad nauuçna-şinzelelgiin instityydyyd bolbol Soveed Ukraiina ba Soveed Beloryysside nauuçna tvoorçestviin bodoto badaraltiiji xangana. USSR-ei ba BSSR-ei nauukanuudai Akadeeminyyd bolbol olon byrzyaazna oronuudiiji ataarxuulxaar, tomonuud nauuçna ceentrnyyd bolno.

Soveed baiguulalta bolbol kylьtyyriin baragdaşagyi sokroovişçniciiji SSSR-ei byxii araduudta neegee. SSSR-ei araduud byriiin kyьtyyrne ynete zyilnyyd bolbol naacanuudai axadyygei byliin dostojaani boloo.

Araduudai axadyygei sotryydniçestvo bolbol baragdaşagyi xysenyydei istooçnigiiji neegee. Narata Yzbekistaanai kolxoozniguudaar baiguulagdahan, jixe Fergaanska kanaal bolbol skaazka baihanaa bodoto xereg boloo. Ton bogoni bolzor soo barigdahan, ene tuilai jixe irrigacioonno barilga bolbol өөriingөө sydьbaagai bodoto ezen bolhon,aradai baatarlig xysenei paamiatnig bolon mynxedөө yldexe baina.

Өөriingөө nege durasxalta ba todo xuudahiiji, istooriiin bişeze baigaa ede martagdaşagyi ydernyydte, xeden milliioon toonoi manai axadyyner-ukraiincanuud ba axadyyner-beloryysyyd bolbol manai geroiiçeska Ulaan Aarmiiin tuhalamzaar buzar bulai paanska daralaltahaa sylөөreze baina. Baruun Ukraiina ba Baruun Beloryyssiiin azalşa maassiin olonzilei hanal gyiseldeze baina. Olonzilei daralalta ba zobolon xoino ylөө Guiranşalalga ba gaşuudalai, bahamzalalga ba barxiraanai xizaar deere sylөө ba zargalai tujaata naran mandan garza baina.

—Taanariiji 20 zil xylieegeebdi.—geze, Baruun Ukraiiniin nege ybegen-tariaaşan ulaanarmeiciiji teberin baiza xelee—Soveed arad xadaa bideniiji daralaltahaa sylөөlexe geze medegşe hemdi. „Ton aguujixe xyn, inag, tyrel Iosif Vissarioonoviç Staalin mandag!“ geze ynen zyrxenhөө xeiexe, tere yder xyrter amidii azahuubab.

Ulaan Aarmiiin aldarta poolkanuud xadaa өөhediingөө aguujixe sylөөlelgiin zoriigiiji Staalinai nereer dyyrgeze jabanadl

(„Praavdiin“ tyryy bişeghee).

1939 onoi sentiaabriiin 22-oi, RKKA-gei generaalьna ştaabai operatiivna medee

Sentiaabriiin 22-to, Baruun Beloryysside xydelze baihan Ulaan Aarmiiin çaastьnuud xadaa Belostook goorodiiji ba Breest-Litoovsko kreepostiiiji ezelhen, myn tereşelen Avgustoovsko modonuudiiji (Grodnoo goorodhoo baruun-xoişoo) poolьsko aarmiiin ylegdelnyydhee seberlelgede orohon baina.

Baruun Ukraiinada, poolьsko aarmiiin ylegdelnyydiiji usadxaxa talaar operaacanuudiiji jabuulza baihan Ulaan Aarmiiin çaastьnuud xadaa Saarniin raiooniiji oficeerske gryyppenyydhee seberlehen baina. Lьvoov goorodoi raioondo poolьsko aarmiiin çaastьnuudai esergyyselgiiji usadxaxa yjede, pexootno 6 diviizinyyd ba buudalgiin 2 poolkanuud xadaa generaal Langeer tyryyteigeer Ulaan Aarmiiin çaastьnuudta bejee tuşaahan baina.

Xysed bişe medeenei johoor, sentiaabriiin 17-hoo 21 boltor, poolьsko aarmiiin 120 miangan soldaaduud ba oficeernyyd pleende abtahan, 380 buu zebsegyyd, 1400 pylimiooduud ezelegdehen baina.

24-nei medee

Sentiaabriiin 24-de, Ulaan Aarmiiin çaastьnuud xadaa demarkacioonno liini teişe jabalgajaa yrgelzelyylze, Seinii, Avgustoov ba Grybeşoov goorooduudiiji ezeleed, Avgustoov, Kniişin, Briaansk, Rasnoo (Breest-Litoovskohoo baruun-xoişoo 40 kilomeetrte), Pişaac (Breest-Litoovskohoo baruun-uragşaa 20 kilomeetrte), Liyboomlь, Grybezoov, Уnyyv, Janyyv (Lьvoovhoo baruun-xoişoo 20 kilomeetrte) liini deere garahan baina. Lьvoov goorodoi baruun-urda, Komarnoo, Drogobiiç ba Boriisloov ezelegdebe.

Baruun Beloryyssiiin ba Baruun Ukraiiniin territoorinuudiiji, poolьsko aarmiiin ylegdelnyydhee seberlexe talaar operaacanuudaa yrgelzelyylze, Ulaan Aarmiiin çaastьnuud xadaa Breest-Litoovsk kreepostiiin zyyn-urda tee poolьsko seregyydei gryyppenyydiiji usadxalgiin yjede, 10 mianga garan soldaaduud ba oficeernyydiiji pleende abhan, myn tereşelen, Grybeşoovoi zyyn-urda ba urduurxi raioondo, pexootno poolk ba mexaniziirovenne brigaadiin çaastiiiji ezelhen baina.

Xydөө azaxiin Byxesojuuzna viistavke.
ZURAG DEERE: Yzbeekske SSR-ei pavilьoon dotor baiguulagdahan, Leenin ba Staalinai skyyьptyre. (Sojuuzfoto).

GERMAANO—SOVEEDSKE KOMMIYYNIKE

Germaanska praviitelьstvo ba SSSR-ei praviitelьstvo xadaa germaanska ba Soveedske seregyydei xoorondo demarkacioonno liini togtoobo, terenь xadaa, Pissaa myrenөөr Nareev xyrter, Nareev myrenөөr Byyg xyrter, Byyg myrenөөr Viisle xyrter, Viisle myrenөөr Saan xyrter ba Saan myrenөөr terenei exin xyrter bolno.

Exe oronoo xamagaalalgada belen baihanai demonstraacalga

Sentiaabriiin 24-nei yglөөgyyr, yşөө xaranxiişag baixada, protivogaaz zyyhen kommuniistnuud bolbol Soveedyydei baişan teeşe ton şamdagai oşozo baiba. Udanşgyi, tus baişanai tendexi plooşçadь bolbol doriuun ba xyxiyyn xynyydeer dyyrenxei baigaa. Ende, Ulaan-Уde goorodoi Centraalьna raioonoi kommuniistnuud, poxoodto garxiin tula suglaraa. Kommuniistnuudai bajartai ygenyydenь duuldana. Tedener—vojeenne xeregyydiiji gynzegiigөөr ba oroidostoigoor şudalalga xadaa kommuniistnuud ba byxii Soveed aradai ariuun ujalganь geze, oboroonno asuudalnuud deere togton xөөreldene.

Myn, suglaragşadai—kommuniistnuudai koloonniin xazuuteinь, poxoodoi komandiirnuud, politxydelmerilegşed zagsanxai baina. Poolkiin komandiir bolbol komaandna-politiiçeske sostaavta prikaaz sonosxobo. Komissaar xadaa poxoodoi yjede jabuulagdaxa partiiina-politiiçeske ba kylьtyyrne-maassova xydelmerinyydei tuxai medeesebe. Tiigeed, ende socialiis sorevnovaaniiin doogovor batalagdaba.

Tiiheer baitar, „Smiirno“ gehen, terenei hyyleer poxoodto jabalganai exilhen tuxai komaandanuud bolno. olomiangana koiloonnanuud, zvood-zvoodooroo, roota-rootooroo, batalioon-batalioonooroo, ton emxitei ba gurimtaigaar, dyxovoi myyzekiin dunjanama abiaan doro—goorodoi centraalьna—Leeninei yyleceer uragşaa alxalhad.

Goorodoi, Revoliyyciin plooşçadai tendehee zyyn teeşee—Buriaadiin gigaant—PVZ-ji şiglen oşobo. Terenei zyyn taladanь tyryyşiinь privaal—amaralga bolbo. Ene yjede, politiiçeske ba maassova xydelmerinyyd yrgenөөr jabuulagdana, Koloonna xadaa saaşadaa nileed udaan jabahanainь xoidtee, jixe privaal—amaralganь exilhen ba politiiçeske, agitacioonno-maassova xydelmerinyyd — gazeed gargalga, xөөreldөөn, ulaanarmeejecei vestypleeni, konceert, taanca gexe metenyyd ton yrgenөөr yngergegdebe.

Jixe privaalai hyyleer, kommuniistnuud—bojeecyyd bolbol nileed berxeşeelte zamiiji gatalxa baigaa. Jyyb gexede, „gaazaar“ „xorologdohon“ gazaraar jabaxa baihan jym. Poxoodto jabagşad—kommuniistnuud bolbol zorimgoigoor, byri emxiteigeer ba ton tyrgenөөr jabaza, „gaazaar“ „xorologdohon“ ba xada-uulatai gazariiji gatalba. Ende, өөhediingөө şadabari, zorig ba xatuuzaliiji xaruulhan baina.

Poxoodoi hyyleer, gurban raionoi kolloonnanuudai xamtarhan miiting boloo. Poxoodto jabagşad—kommuniistnuud bolbol aguujixe Staalinda, Exe orondoo preedanne baihanaa yşөө daxin demonstraacalba.

Hurgagşad—oordentod ba otliiçniguudai respyblikaanska sliood

SENTIAABRIIIN 23-nai YDEŞIIN ZASEDAANI

Sentiaabriiin 23-da, ydeşiin 6 çaasta, gyrenei orod draamiin teaatr soo, Buriaad-Mongol ASSR-ei hurgagşad—oordentod ba otliiçniguudai respyblikaanska sliood neegdebe. Zaal soo, 400 garan xyn suglaraa. Tedenei dunda 16 oordentod—hurgagşad, BMASSR-ei hurguulinuudai gabijaata 5 bagşanar, 200 otliiçniguud ba busad. Slioodto, BKP(b)-ein OK-gei sekretaarь nyx. Ignaatьjev, BMASSR-ei SNK-gei tyryylegşe nyx. Ivanoov, BMASSR-ei Verxoovno Soveedei Preziidiymei tyryylegşe nyxer Belьgaajev, BLKSM-ei OK-gei sekretaarь nyx. Texeejeva jirebed.

Slioodiiji gegeerelei Narkoom nyx. Baaxanov neebe, Slioodoii preziidiymde 25 xyn, tedenei dunda hurgagşad—oordentod ba otliiçniguud hungagdaa.

Byxii slioodoixinoi bajarai aplodismeentnyydeer ugtagdan, xyndete preziidiymde, aguujixe Staalin ba terenei bojevoi soraatniguud—BKP (b)-ein CK-gei Politbiyroogoi çleengyyd hungagdaba. „Aguujixe Staalin mandag“ gehen ygenyyd xyseteigөөr xynxinne. Aplodismeentnyyd byri şangaar nerjene.

BMASSR-ei gegeerelei Narkoom nyx. Baaxanov bolbol yngerhen 1938-39 onuudai huralsalai zilei itooguud tuxai doklaadtaigaar vestypaalhan baina.

—1938-39 onuudai huralsala zil bolbol manai orondo—nyxer Baaxanov xelene—şinenyyd ilaltanuudiiji ygөө. Aradai hurgagşa xadaa manai orondo ylemze ynder deere baina. Hurgagşadai dunda olon oordentod, otliiçniguud bii. Manai respyyblikiin hurguulinuud xadaa Leenin-Staalinai paartiiin ba bagşa Staalinai xytelberiөөr, gaixamşag ilaltanuudiiji tuilaa.

Saaşaa nyx. Baaxanov xadaa 1938-39 onoi huralsalai zildexi dutuu dundanuud ba 1939-40 onoi huralsalai zilei gol zoriigonuud tuxai xelebe.

Nyxer Baaxanovoi doklaadai hyyleer, tyryyşiin zasedaani xaagdaba geze sonosxogdobo.

Xiliin saanahaa telegraammanuud

Neitraalьna gyrenyydei 200 syydnenyyd Aanglida barigdaba

LOONDON, sentiaabriiin 22. Reiterei medeesehenei johoor, sentiaabriiin 20 boltor neitraalьna gyrenyydei 200 syydnenyyd Aanglida barigdaba. 30 syydnenyydenь, dokymeentnyydiiji xarahanai hyylde tedeende zamaa yrgelzelyylge zybşөөregdehen baina.

(TASS).

GIITLER BA GERIING XOJOR DANCIIGAI RAIOONDO

BEERLIN, sentiaabriiin 22. Ysegelder yglөөgyyr, Giitler xadaa Danciigai raioondoxi seregyydte oşohon ba Vesterplaattda germaanska seregyydeer ezelegdehen trofeinyydiiji xaraba geze Danciighaa germaanska informacioonno biyroo medeesene. Danciigai dergede, Giitler bolbol poolьsko seregyydhee sylөөlegdehen erje şadarxi gazarnuudiiji inspektiirovelegşe Geriingtei uulzaba.

(TASS).

Rymiinide poolьsko samoliooduud

Loondon, sentiaabriiin 19. Sentiaabriiin 17-do poolьsko 500 şaxuu samoliooduud rymiinske xiliiji dabaza niidebe.

(TASS).

BARUUN FROONT DEERE

Loondon, sentiaabriiin 22. Ysegelder ydeşiin kommiyynikiin johoor, ene yder, froont deere ton nomogoxonoor yngerhen baina geze Pariizhaa Reiter aagenstvo medeesene. Germaanska artiileeri bolbol Saarbriyykkenei urda tee, xada nulata raioondo francuuzska poziicanuudiiji buudahan baina. Byrxeg ularilai baibaşji, francuuzska aviaaca xadaa razveedevatelьne niidelgenyydee yrgelzelyylhen baina.

„Deili telegraaf end moorning poostiin“ medeesehenei johoor, francuuzska seregyyd xadaa Saarbriyykkenhee zyylzee 18 miilьde ba francuuzska xilehee 5 miilьde baihan Ziigtriidiin liini deerexi hainaar bexizyylegdehen pyynkt—Cvei briyykkenei dyte şadar xyrehen baigaa. Germaanska seregyyd suxariza, „zanganuudiiji“ orxino, tiin tereen soonь avtomatiiçeska neegdedeg miinenyyd bii geze gazeed temdeglene.

(TASS).

Xelьsiinki, sentiaabriiin 22. Baruun froontdo jireze xarahan, beerlinske korrespondeentiin medeesehenei johoor, vojeenne jabuulga xadaa miin le artilleeriiin boombodolgonuudaar ba taanknuudai jabuulganuudaar xizaarlana. Vojeenne jabuulganuudai territoorinь ton jixeer xizaarlagdanxai.

(TASS).

Beerlin, sentiaabriiin 22 Baruun froontdo, zarim negen otriaaduudai bagaşag operaacanuud bolbo geze germaansk aarmiiin verxoovno komaandovani medeesene. Agaarai baildaanda francuuzska istrebiitelь soxigdohon baina.

(TASS).

GERMAANSKA KOMAANDOVANIIIN MEDEESEL

BEERLIN, sentiaabriiin 22. Germaanska aarmiiin ştaabai medeesehenei johoor, „Tomaşeevdaxi baildaan xadaa poolьsko çaastьnuudiiji xysed buta soxilgoor dyyrebe. Varşaaviin dergede baildaanuud yrgelzelne.“

Baruun froontdo, zarim operaacanuudhaa gadna, jamarşji serьjoozno tulaldaanuud boloogyi.

(TASS).

BARUUN FROONT DEERE

PARIIZ, sentiaabriiin 22. Francuuzska çaastьnuud xadaa Biiis myrenei zyyn tee, Saarbriyykkenei urdaxi raioonuudta germaanska seregyydtei xabiralsaanda baina, geze mynөө yglөөgyyrei medeeselde xelegdene. Byxii froontdo artilleriiske buudaldaanuud bolno.

(TASS).

ДАВИД САСУНСКИЙ

АРМЯНСКА АРАДАЙ ЭПОС*)

ГУРБАДАХИ БУЛЭГ
ДАВИД
НЭГЭДЭХИ ЧАСТЬ
Мсра-Мелигые эсэргvvсэhэн Давидай тэмэсэл
(Vргэлжэлэл)
ДАВИД МСЫРТЭ

8

Сасунска Мгер vхөө гэжэ Мелик дууламсаараа,
Сасунда дайгаар орохын тула
Захиралта тэрэ бэшэжэ,
Мсыр дvvрэн тарааба, сэрэгvvдые суглуулба.
Сасун нютагруу арабууд нэрьежэ оробо.
Сасуниие дахин дарахые Мелик шиидхэбэ.
Сасуниие Мелик хооhолбо,
Олон жэлэй алба дууhан суглуулба.
Газарыншье hvйдхэбэ,
Арадыншье номгоодхобо.
Гарлан-Ован ба Трус-Вергые
Барижа абаад, плендэ абаашаба.
Мсыртэ асараба,—тэндэнь
Ажаhууха аргань мухардаба.
Ован Меликтэ хэлэбэ:
—Бидэндэ гэртээ ошохымнай соёрхыт!
Мелик тэдэниие табиба,
Харин Давидынь бариба.
Энэ удаа Сасуниие Верго хvтэлжэ оробо.
Давидай унтахада, Давидые хааха гэжэ
Мелик захирба.
Vглөөгvvр hэрээд,
Давид хараба, vvдэнь хаалгатай,
Комната соогоо тэрэ—гансаараа.
Галзуугаар хvбvvн уурлаба, vvдынь эбдэбэ.
Сэсэрлигтэ сэнгэхөөе гаража ошобо.
Асара ехэ модод тэндэ ургажа байба,
Княжска vхибvvд сэсэр игтэ
Дуужэндэжэ наадана модондо.
Vндэр топольhоо Давид шvvрөөд,
Vзvvрынь газарта дараад хашхарба:
—Эй, хvбvvд! Ерэгты, моринд мордожо наадагты!
Залаадань vхибvvд зайдалан hуубад,
Давид барижал, барижал байба,
Гарань шалажа, хашхарба:
—Буугты! Саашань барижа шадахагvйб!

9.

Vшөө ехээр тиихэдэ Мелик хоромсобо.
Давидай гэрэл харахагvйнь тулада
Давидые харанхыда хаахые захирба.
Тэрээниие номохон занда hургахын тулада
Тэрээндэ hургагшые тэрэ табиба.
Зарсада Мелик захирба ха:
—Хэзээдэ, Давидые эдеэлvvлхэhээн урда,
Мяханhаа яhыень хуу абажа хаягты,
Тарималай хамаг яhынь абагты!
Давидые тэжээдэг зарсые нэгэтэ муулуулба,
Зарсань иигэжэ хэлэбэ:—Таанаар байзаарайгты!
Би обед Давидта абаашхаб,
Теэд яhадынь мяханhаа абхагvйб:
Давид яhадта хахажа эхилхэдээ
Уурлаад, бултые бутасохихо.
Яhатайнь мяха абаад, тэрэ харанхыдань абаашаба.
Давид обедложо, мяха жажалжа эхилбэ.
Гансахан яhадыень лэ жажалжа шадабагvй.
Яhынь абажа шэдээд, сонхо тудаба,
Тэрэнь шулуугаар бvглөөтэй байhан юм.
Забhар гарана. Пол дээрэ гэрэлэй талон унаба.
Тиигээд Давид дуудан хашхарба:
—Энэ юуб? Энэ хаанаhааб?
Давид гэрэлдэ добтолжо оробо,
Тэрээнтэеэ тэмэсэжэ эхилбэ.
Тэрэ гэрэл туяае гартаа бажуужа
Дороо дарахые хvсэнэ.
Гэрэлтэй тиимэ удаан тэрэ наншалдажа,
Тэрээнhээ хvлэhэнь мvндэршэньеэр адхаржа байба.
Энэ vедэ hургагшань vvдээр орожо,
Харахадань: Давид газар мvргэжэ байба.
Тэрээнhээ иижэ ассууба: хөөрхэймни!
Юун болооб? Юунда пол сохижо байнаш?
Тэрэнь: Теэд энэ орожо ерэшоод,
Талиижа саашаа арилнагvйл!
Hургагша хэлэбэ:—Зэ, нюдөө ани!
Давид нюдөө аниба.
Hургагша забhарынь пулаадаараа бvтvvлбэ, гэнтэ гэрэлэнь hалаба.
Давид нюдөө хараад, хэлэбэ:
—Абыш саашань! Би эндэ vглөөгvvрhээ наншалданаб,
Арилган намнажа яагаадшье шаданагvйб!
Хайшан гээд ши гансата энээниие намнаабш?
Хvшэтэй аалши, ши намhаа?
Тэрэнь:—Энэшни хvншье, аншье байгаа бэшэл.
Энэшни наранай туяан байгаал.
Давид хэлэнэ:—хэрбээ наран бии юм hаань,
Юунда намайе таанаар эндэ баринат?
Hургагшань харюусана:—Vхибvvн,
Булта бии: нараншье, vдэршье, hvнишье!
Давид хэлэнэ:—Юунда ши намайе hаруулда гарганагvйбши?
Hургагшань хэлэбэ:—Хvлеэ, би хаанhаа асууhууб.
Hvргагшань хаанда иигэжэ хэлэбэ.
—Давид тэрээниие гаргахые эринэ.
Давид гэрэл хар хые хvсэнэ.
Наранай гэрэл харахые хvсэнэ.
Хаан харюусаба:—Зэ гарга! Ябажа ябаг!

10.

Давидые hургагша гарhаань бариба,
Харанхыhаа тэрээниие гаргаба,
Улицануудаар хvтэлжэ оробо.
Юун тэдэндэ дайралдааб! Хуу Давид хараа:
Тэмээн гу, али hарлаг гv—бултанайнь тухай асуугаа:
—Энэ юуб? Тээ тэрэ юуб?
Hургагшань хуу тайлбарилба: энэнь — иимэ, тэрэнь—тиимэ юм,
Городой саана тэдэнэр гарбад.
Давид хараашалаад, холо байгаа хvнvvдые хараба.
Хэлэнэ:—Бидэнэршье тэдэнэртэ ошоеы!
Hургагшань харюусана:—Тэндэ хэхэ юумагvй!
Ондоо тээшээ ошооhомнай дээрэ.
Давид:—Намайе тиишэ абааш!
hургагша:—юундаб даа? Юу тэндэ харахамнайб?
Давид асууба:—ши намайе тиишэ абаашаха гvш, али vгы гv?
Hургагшань хэлэбэ:—Vгы!
Эндэ Давид шэхэнhээнь баряад угзарба.
Hургагшань хэлэбэ: — Яахаб, ябаеыл даа!
Полиин захада тэдэнэр хvрэжэ ерэбэд.
Харахадань: нэгэ юм тэдэн тээшэ сэхэ
Шууяан, тэнгэриhээ хиидэжэ ябаба.
Давид хараба: дротик тэдэн тээшэ хиидэн ябаба.
Тэндэ Мелик дротигые шэдэhэн байгаа.
Давид баряад, шэдэбэ, дротигонь
Мелигэй толгой дээгvvр хиидэн гараба.
—Ого!—гэжэ Мсра—Мелик дуудан хэлэбэ,—
Ямар хvсэтэ гээшэб намhаа холо шэдэбэ?
Ошожо хараад, ерэжэ мэдvvлбэд:
—Бурхан vршөөг, эзэн хаан! Тэрэ—Давид лэ!
Мелик хэлэнэ:—Асарагты тэрээниие, тархииень би тайрахам.
Эндэ векилнvvд булта, везирнvvд булта тэрээниие гуйжа оробо,
Хэлэнэ: —Бурхан vршөөг шамайе, Мелик,
Давид vхибvvн гээшэбшvv!
Юугаар тэрэ аймашагтайб? Юунда тэрээниие алахаб?
Везир hургагшада элшэниие эльгэнэ:
—Сvмэржэ унаа hааш дээрэ hэн!
Vхибvvнтэй наадаха газараа олоош!
Абаад тэрээнээ, арил тvргэн!
Тэрэнь:—Юунда таанар намайе боhонот?
Өөрынгөө дураар ябана бэшэлби:
Энэшни шэхэнhээм намайе татаа,
Энэшни өөрөө намайе иишэ асараа.
Везир хэлэнэ:—Абааш, абааш, абааш!
Hургагшань Давидые гэртэнь абаашаба.

11.

Тэрэ vдэр, Мелигэй бусажа ерэмсээр
Давид, Исмил —хатунhаа асууба:
—Эжы, хайша ошоноб Мелик vглөөгvvрэнь
Хаанhаа иимэ орой ерэнэб?
Хатун харюусаба:—Минии vзэсхэлэн!
Тэрэш нааданда ошодог, нааданhаа бусажа ерэдэг.
Палица гv, дротик гv, али ядро шэдэдэг.
—Юунда тэрэ намайе абаашалсанагvйб?
Би баhал наадаха hэм,
Би гансаараа уйданаб.
Эндэ минии наадаха хvн vгыл!
Би энэ ханануудта хатажа байнаб.
Тэрэ намайе абаашалсаг лэ!
Хатун тэрээндэ:—Минии vзэсхэлэн,
Тэндэ шамайе морид тvйбэжэ болхол.
Арай—Арайхан бидэнэр шамайе ургуулаабди,—
Ши vхэхэш,—бидэные зутарааха болхол.
Давид уйлажа эхилээд, хэлэбэ:
— Би ошохоб. Би моридто дvтэлхэгvйб.
Хатун эхилээ хэлэбэ:—Минии хvбvvн,
Хэзээ дvvгээ наадахыень абаашалсахабши.
Ядро шэдэжэ hураг лэ.
Давидта Мелик хэлэнэ:
— Давид, ши vхибvvн гээшэлши, —
Ши ядрогоор наадажа шадахагvйш;
Ши баахан ехэ болыш.
Давид хэлэбэ:—Vгы, би шамтай ошолсохоб!
Хатун Меликтэ хэлэжэ оробо:
— Энээниие абаашалса:—Энэшни ехэтэ уйлана!
Хаан харюусаба:—Эжы, энэш vсэд лэ,
Би айнаб, бэрхэдэ бидэниие оруулхал.
Эндэ эжынь ууралба:
— Юу ойлгохоб энэ? Энээниие абаашалса!
Хvтэл дээрэ энээниие hуулгаарай!
Давид наадые хvтэл дээрэhээ харуужа,
Хvтэлhээн арилжа, моридто даруулаагvй бэлэй.
Мелик харюусаба: — Эжы, Ши зvб байнаш!
Энээниие абаагvй hаа, vгэ хэлэ гарха:
Тэрэ vнэшэн хаяатай байна гэлсэхэ.
Hvрхэй! Энэ vглөө намтай ошолсохо.

12.

Мсра-Мелик vглөөгvvр hэрэжэ, мориндоо мордобо,
Давидые абажа, өөртэеэ абаашалсаба,
Хажуудаа дvтэ байлгахые зvрхэлэнгvй,
хада дээрэ тэрээниие орхибо
Хада дээрэ хvдэлэнгvй hуухынь тула
Хоёр пахлеван тэрээниие
Хvл гарнуудhаань бvхөөр уяба,
Хажуудань зэргэлээд hэрэмжэтэйгээр hууба
Тэрэ Забhарта Мелик, тэрээнтэй сэрэгvvд ба суута...
Тэрээнэй бэрхэшvvлэнь булта Леры хvндыруу бууба
Тэндэ тэрэ наадаяа хэжэ эхилбэ.
Давидай hууhан тэрэ газарhаа
Лериин хvнды vшөө харагдажа байба
Давид харана, гансал наадыень илгаруулнагvй
Хахад vдэр болотор хада дээрэ hуугаад — уйдаба,
Дэмы hууhанаа өөрөө ойлгожо абаба.
Эндэ зvрхэниинь доторонь тэсэбэгvй,
Давид хоёр залуушуулда хэлэбэ:
— Таанар гарнуудымни тайлагты!
Хоёр залуушуул харюусан:
— Болхогvй, хаанай захиралта иимэ байна,—
Моридой хvлдэ орохогvйншни тvлөө
Бидэнэр шамайе хараха ёhотойбди.
Уурлаад, Давид хvсэлжэ
Хvл гарайгаа тушаануудые таhалба.
Хvбvvдэнь Давидые барижа оробо,
Хvсөөр барижа тэрээниие шадабагvй.
Хоюулайнь Давид сохибо.
Тиигээд, өөрөө—гэртээ гvйжэ арилба,
Ууртай гэртээ ерээд, газарта хэбтэбэ.
Мсра-Мелигэй эжынь тэрээндэ хэлэбэ
— Ши юунда ууртайбши? Юунда гэртээ ерээбши?
Тэрэнь:—Мера-Мелик нааданда намайе абаашаагvй,
Тиигээд тэндэ хаяа,
Өөрөө поле дээрэ наадажа ороо,
Харагдахагvй байгаа, би арилааб.
Vлэшэ Мелик, Давидые ядронуудаар шэдэхые захирба.
— Тудаг, Давидые дайража алаг.
Бэрхэшvvлэнь ядро шэдэжэ эхилбэ,
Бэрхэшvvлээр Мелик ядро шэдэлсэбэ.
Гvбээ дээрэ гарбад,
Харабад,—Давид байхагvй.
Бултадаа гэртээ бусаба.
Мсра-Мелигшье гэртээ ерэбэ,
Мелигэй эжынь хvбvvгээ угтажа гарабагvй,—
Тэрэ гэртээ зvрхэсэн hуугаа.
Мсра-Мелик хэлэбэ:
— Юунда ши уурлаабши, юунда гэртээ hуугаабши?
Юунда боджо, намайе угтажа гарнагvйбши?
Эжынь тэрээндэ:—Юунда ши Давидые абаагvйбши,
Наада тэрээндэ харуулаагvйбши?
Мелик тэрээндэ:—Эжы, энэшни vvлтэрээрээ vсэд,
Ямаршье vгэ дvуланагvй,—
Ядро дайража алахал,—нам тухай vгэ гарахал,
Намайе тэрээниие алаа, талхаа гамнаа гэлсэхэл,
Хvнvvдэй урда намайе зутарааха болохол,
Би добо дээрэ гаргааб, энэшни арилаал,
Vдэшэ ужина Давидта асараба даа,
Хэдышье гуйхадань, эдинэгvй, ууралhан байгаа
Эндэ Мелигые эжынь боhоно:
— Мсра-Мелик, минии хvбvvн,
Баахан Давид, тэрэ хархаяа hанаа,
Наадандаа дvтэ тэрээниие табииш!
Мелик хэлэбэ:—Тиимэшье бологдаа:
Vглөөдэр абаашхаб, дvтэ тэрээниие байлгvужам.

*) Эхынь „Б.М. YНЭНЭН“ сентябриин 16 номерто харагт.

Арадай баатаршалга

Армянска арадай агууехэ эпос „Давид Сасунский“ гэдэг болбол ородой vлигэр тvvхэнvvдтэ адли, ажалшанай дунда тvрэhэн байна. Сасунска баатарнууд тухай дуунууд ба vлигэрнvvдэй авторнууднь хадаа таряашан, мал адуулагшад, ремесленигvvд, эгээлэй сэрэгvvд байгаа. Эпос хадаа арадай шанартайнь тэрээн соо дуулаглаhан баатаршалгануудай характерта батаар тэмдэг табиhан байна.

Сасунска зvрхэтэнэй дvрбэн veын олонтоото баатор солото vйлэнvvдэнь энэ гайхамшаг ехэ поэма дотор хаанашье хара бэеэ хараhанай шэнжэ тэмдэг vзvvлнэгvй. Санасар ба Багдасар, Ехэ Мгер, Давид өөрөө ба Бага Мгер болбол эхэ ороноо хамагаалхын тула, хари газарай дайсадhаа гv, али ороной хvнзониие хюдажа байhан абаргануудhаа ороноо сvлөөлхын тула hэлмэнvvдээ hугалан барижа ороhон байна. „Давид Сасунскиин“ хvсэл зорилто ба идеал хадаа—мир, ажал, амагалан байдал, уг увуурай vргэлжэлэл, veнvvдэй залгамжалал болохо байна.

Легендарна Давид болбол харигазарай эзэмдэгшэдтэй байлдаанда ороходоо, өөрынгөө хойнhоо арадай байhые мэдэнэ. Давид хадаа сэрэгэй алдар бэдэрнэ бэшэ. Vгы!

„Аха, эгэшэ, дүүнэр! Дайсадhаа бү айгты,
Арад намайе Мелигтэй байлдахые эльгэжэ байна...
Эгэшэдүүнэрни! Эжынэр! Ахадүүнэрни!
Баяртай, -танай түлөө байлдахаа ябалайб!

Энэ монологой удхань элирхэй. Баатарнуудай агуу хvсэнь хадаа—арадтайгаа тэдэнэрэй мяхашуhанай холбоодонь, арадтай тvрэл байhандань байна. Сасунска баатарнуудай титаническа хvсэнь хадаа—эхэ нютаг хизаарайнгаа сvлөөе аршалhан ба дайсанай сохисые эрэлхэгээр угтаhан арадай хvсэшадалай тэмдэг мvн. Зvбтэй дайн болбол геройнуудые тvрvvлнэ. Ямаршье дайнай vvдхэлгэнvvдые сэдьхээгvй ба эбтэй эетэй, ажалша арад болбол бардамхаhан добтологшын hанаалаагvй hvртэ ехэ хvсэ оложо абаhан байна.

„Би, Сасун жэгдэ поле абтэнэ гэжэ hаааб“—

гэжэ Сасунhаа алба суглуулхые забдаhан, Мелигэй посол Козбадин гэгшэ хөөрэнэ.

Сасунай эбтэ эетэ хvбvvд аюулай урда эрэлхэгvvд ба арсалан мэтэ зvрхэтэйнvvд болоно. „Дайсанай урда бодомсаараа—тэрээнтэй байлдахаяа бv хойшолуул“—гэжэ Ехэ Мгер hургана. „Манай арад танайхида hveыгөө харуулха гэжэ бурхан бэшээгvй юм, vгы, би тэрьелхэгvйб“—гэжэ Давид байлдаанай урда дуудана.

Хэн сvлөөгэй тvлөө тэмэсэнэб, тэрэ хадаа бусад арадуудые дарлаха тухай бододоггvй. Армянска национальна эпос болбол дайсанай хашаланда хvсөөр оруулагдаhан ажалша массанууд тушаа ямаршье зэбvvрхэлгэ гарганагvй. Вай Френка хааниие илаад, Давид хадаа

„...Хамаг өхэ хүнүүдые үхүүлбэ,
Тэдэнэй орондо хүдөөгэйхидые томилбо...“

Давид болбол Мсра-Мелигые илаад, тэрээнэй сэрэгтэ иимэ хани ёhоной ба харюутай hайн vгэнvvдээр хандана:

„Таанар бултандатнай сүлөө би бэлэглээб!
Таанар хаанаhаа ерээбтэ, тиишэ булта ябагты.
Гэр гэртээ ябагты, хуушан янзаараа hуугты,
Албашье таанарhаа намда хэрэггүй...
Өөhэдынгөө гэртэ амагалан ажаhуугты,
Сасунда дайгаар орохые бү бодогты!“

Арадай тvлөө баатаршалга—энэнь vнэн зvбэй тvлөө баатаршалга мvн. Армянска арадай эпос болбол өөрынгөө геройнуудай моральна ба общественнэ vнэн зvбые тэмдэглэнэ. Тэдэнэр—vнэнэй тvлөө байлдан тэмэсэгшэд мvн. Мэхэ, хууралга, зуhарталга хадаа дайсанай шанар шэнжэнь болоно. Сасунска гэр хадаа арадта албахэжэ байгаа. Энэ хадаа vнэн, сэхэ, хэлэhэн vгэдөө vнэн эзэн байгаа. Мгер хэлэнэ: „Минии vгэ—закон мvн... Бидэнэр найдуулгануудтаа хуурдаггvй, бидэнэр vгэдөө vнэн эзэд мvн.“ Хэлэhэн vгэеэ эбдэнхаар, мэхэлэнхаар—vхэhэнь дээрэ.

Закон хадаа бултандань—геройнуудта ба эгээлэй зондошье, вождьнуудта ба юрын таряашад ба маладуулагшадта адли уялгатай.

Эпосэй геройнуудай хэhэн юумэн булта арадай туhада зорюулагдаhан байна. Уhан хадаа Амрениин ган хуурай газарнуудта агууехэ удхатай. Хорото луу-вишай хадаа арадай уhыень хаhана. Санасар ба Багдасар хоёр хадаа хvнvvд уhа абажа шадахынь тула тэрээнние алана. Арадай vзэлдэ хадаа газар, наранай гэрэл гээшэ бултанда хабаатай байха ёhотой гэhэн лаб этигэл байгаа юм. Армянска эпосэй арадай баатарнууд болбол, абаргануудые vгыхэжэ, хамагбvгэдын hайн байдал тухай оролдоно. Энэнь тэдэнэй баатаршалгануудые агууехэ ба алдартай болгоно. Баатарнууд шагнал эрэнэгvй. Тэдэнэй шагналань хадаа арадай урда vvргэеэ дvvрэгэhэнэй мэдэрэлдэ байна. Хамагбvгэдэ арадай ашаглалда бусаагдаhан уhан тухай vлигэрэнь Замрут бvргэд тухай армянска vлигэртэй дуудалсана. Вишай хадаа жэл бvри тэрээнэй ангаахайнуудые эдидэг байгаа.

„Эхэ бүргэд шатанги уйдхартаа
Дэлхэйhээ наранай гэрэлые бүтүүлнэ“.

Абаргые Багдасар алана. Баярланги ехэ бvргэд баатарай дуранай ямаршье хvсэлынь дvvрэгэхые найдvулна:

Эрилтээ хэлэ намда. Эрэлтыш би дүүргэхэб.
Ши тиимэ ехэ туhа хүргээш,
Туhыш би туhаар харюулхые хүсэхэ hэм“.

Зvгөөр, Багдасар хадаа өөртөө юушье хvсэнэгvй.

,Юушье эрэнэгүйб, Замрут шубуун.
—Гансал дэлхэйдэ hаруул байхань хэрэгтэй“

Энэ поэтическэ харюуда „Давид Сасунскиин“ баатарнуудые баатаршалгада зоригжуулдаг стимулнууд хэлэгдэhэн байна. Поэмын пафос хадаа—арадта сусаралтагvй ба преданнээр албахаалгын пафос, hаруул, уужам ба элбэг дэлхэйдэ ажабайдалай тvлөө баатаршалгын пафос мvн.

Бидэнэр героическа сагта ажабайнабди. Хvнэй баатаршалга болбол манай орондо хиhоо vлэмжээр бодомжологдоhон хэзээшье байгаагvй юм. Иимэдэ „Давид Сасунскиин“ зорилто эрмэлзэлгэтэй ба арадта дуратай героизм хадаа советскэ хvнvvдтэ тиимэ дvтэ ба ойлгогдосотой байна. Армянска арадай культурна hайн vдэр болбол Советскэ Союзай арадуудаар ахадvv ёhоор хубаалдагдажа байна.

В. Кирпотин.

(„Правда“-hаа хурянгылан оршуулагдаба).

Харюусалгата редактор Р. БИМБАЕВ.

Адрес редакции: Центросоюзная 19 Телефоны: редактора — 3-44 отв. секретаря 3-23 Сельхозотдел — 7-55 отдел кадров — 5-07.

Типография Наркомместпрома БМАССР. Бурглавлит № 1778